

Essee

Nita Taivaloja

Monisuhteiden tutkimus – Ovatko terminologia ja määrittelyjen moninaisuus tutkijan kompastuskivi, vallankäytön väline vai reitti uuden ymmärryksen äärelle?

Viime vuosina suomalaisessa julkisessa keskustelussa on kuulunut parisuhde-normatiivisuutta haastava kriittinen ääni ja vaihtoehtoiset ratkaisut, kuten polyamoria ja avoimet suhteet, ovat saaneet kasvavaa yhteiskunnallista näkyvyyttä. Termiä *eettinen monisuhteisuus* on esitelty suurelle yleisölle median julkaisemissa henkilöjutuissa sekä populaari-kirjallisuudessa. Aihepiirin tieteellistä tutkimusta kuitenkin haastaa suhde-muotojen määrittelyihin ja yksilöllisiin kokemuksiin nivoutuva monitulkintaisuus sekä laajemmin tutkimuskentän rajaamisen hankaluus.

Rakkaus- ja intiimisuhteet ovat murroksessa

Suomalainen kulttuurikeskustelu on osoittanut, että yhä useampi on kiinnostunut räätälöimään rakkaus- ja intiimisuhteensa vastaamaan omia tarpeitaan eikä ihanne yhdestä elämänmittaisesta liitosta palvele kaikkien ihmisten yksilöllisiä toiveita enää 2020-luvulla kuten ennen (Taivaloja 2022). Englanninkielinen termi *consensual non-monogamies* (tutkimuksissa lyhennettynä usein CNM; esim. Barker & Langdridge 2010a) on kansainvälisesti laajalti käytössä oleva ”sateenvarjotermi”, jonka alle tyypillisesti niputetaan polyamoria (*polyamory*), avoimet suhteet (*open relationships*) ja swingaus (*swinging*). Siinä missä avoimet suhteet ja swingaus määritellään usein järjestyksi, joissa parisunnat sopivat voivansa olla seksuaalisesti tekemisissä myös muiden kuin toistensa kanssa (joko yhdessä tai erikseen), polyamoriassa yksilöillä voi olla useita samanaikaisia ja pitkäkestoisia rakkautellisia suhteita kaikkien osapuolten tietoisella suostumuksella (Sheff & Tesene 2015). Näiden lisäksi 2010-luvulla on ryhdytty puhumaan ihmissuhde-anarkismista tai suhderadikaaliudesta (*relationship anarchy*, ks. Nordgren 2012). Siinä ihmissuhteita ei aseteta hierarkkiseen järjestykseen esimerkiksi

romanttisuuden tai seksuaalisuuden suhteen, vaan jokainen ihmishuhde saa kasvaa sellaiseksi, joksi se on kasvaakseen ilman ulkoapäin tulevaa pakottavaa lokerointia.

Monisuhteiden terminologia on kehittynyt 2000-luvulla samalla tavalla kuin seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuutta koskeva sanasto. Suhteiden moninaisuutta huomioiden kielen tuottaminen on ollut merkityksellistä, jotta muissa kuin monogaamisissa (eli kahden ihmisen seksuaalisesti ja romanttisesti muut ulossulkevissa suhteissa) olevilla henkilöillä on mahdollisuus puhua tunteistaan ja suhdejärjestelyistään tavalla, jota normatiivinen ja parisuhdekeskeinen kieli ei kahlitse tai ohjaa. Kulttuurintutkija Ani Ritchie ja monisuhteita tutkinut sosiaalipsykologi ja seksologi Meg-John Barker (2006) totesivat jo vuosituhannen alkupuolella, että ”ei ole olemassa sanoja sille mitä teemme tai miltä meistä tuntuu, joten meidän täytyy keksiä ne itse”. Kuluneen 20 vuoden aikana erityisesti polyamorisisissa yhteisöissä onkin syntynyt uusia termejä kuten *metamuru* (*metamour*) kuvaamaan kumppanin toista kumppania sekä *myötäilo* (*compersion*) kuvaamaan yksilön kokemaa positiivista tunnetta tämän kumppanin solmiessa rakkaus- ja intiimisuhteita muihin henkilöihin.

Suhteiden moninaisuuden sanastoa on käännetty suomeksi erityisesti yhdistystoiminnan ja aktivismin kentillä. Keskeinen toimija on ollut vuonna 2010 rekisteröity Polyamoria ja monisuhteisuus ry (2022), jonka rahoittamana muun muassa polyamorississa yhteisöissä suurta suosiota nauttanut (joskin myös kiistanalainen) oma-aputeos *More than Two – A Practical Guide to Ethical Polyamory* (Veaux & Rickert 2014) suomennettiin vuonna 2019. Mainitun teoksen ja muiden viime vuosina julkaistujen tietokirjojen (Hämäläinen 2020; Tiessalo & Karhumäki 2020) yhteydessä olevat sanastot ovat antaneet työkalut keskustella suhteiden moninaisuudesta erilaisiin suhderyhmiin kuuluvien yksilöiden kielellä ja ehdoilla.

Syventyminen monisuhteisiin maiseritutkielmassani ja väitöskirjassani on osoittanut, että aiheesta kirjoittaminen ei ole aina mutkatonta: monisuhteille annetut kulttuuriset merkitykset ovat murroksessa ja alati liikkeessä. Suomalainen tieteellinen tieto monisuhteisuudesta on orastavaa ja tutkimuksia aiheesta on tehty vasta kourallinen, valtaosa opinnäytteinä. Sen seurauksena monisuhteiden suomenkielisessä määrittelyssä joudutaan usein nojautumaan populaarikulttuurista kumpuavaan terminologiaan, mikä tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia että haasteita.

Määrittelyjen sotkuisuus

Monisuhdemuotojen määrittelyihin ja yksilöllisiin kokemuksiin nivoutuva monitulkintaisuus sekä laajemmin tutkimuskentän rajaamisen hankaluus muodostuvat välillä tutkijalle kompastuskeiksi. Kokemukseni mukaan erityisesti termin *consensual non-monogamy* kääntäminen suomeksi ei ole täysin mutkatonta. Suora suomennos olisi ”yhteisymmärrykseen perustuva tai suostumuksellinen ei-monogamia”, mikä on ilmaisu kumpelö ja taipuu huonosti. Kankeutensa lisäksi haasteen luo määrittely negaation kautta, joka on toiseuttavaa. Se korostaa tarpeettomasti normista poikkeavan ryhmän erilaisuutta, ja tällä voi olla negatiivisia vaikutuksia ryhmään kuuluvien yhteiskuntaosallisuuden kokemukselle. Anglismit *non-monogamia* tai *ei-monogamia* (joita olen itsekin joskus käyttänyt) voidaan kokea ongelmallisena, sillä ne määrittelevät suhteet valtaavien normien pohjalta ja vahvistavat siten monogamian statusta ”normaalina” ja jonain, johon muita suhteita verrataan.

CNM-termi on kuitenkin kansainvälisesti laajalti käytössä sen eri variaatioissa (esim. hollanniksi *non-monogamie*; norjaksi *ikke-monogami* ja portugaliksi *não-monogamia*). Suomessa määrittely negaation kautta on haluttu välttää, ja

CNM-termin vastineeksi on luotu ”vastuullinen ja eettinen monisuhteisuus”, jonka erityisesti media ja järjestökenttä ovat ottaneet käyttöönsä. Monisuhteisuus kääntää yksisuhteisuuden (vrt. yksivaioisuus) merkitykset pääläelleen ja kuvaa tilannetta, jossa ihmisellä on yhden kumppanin sijaan monta kumppania tai suhdetta.

Tutkijalle määritelmä ei ole kuitenkaan täysin yksioikoinen – ei vain siksi, että yleisesti se sekoitetaan edelleen usein tarkoittamaan vain polyamoriaa eikä kaikkia eri monisuhteiden muotoja. Keskeisen haasteen muodostaa etuliite ”vastuullinen ja eettinen”, joka voidaan tulkita arvolutautuneeksi eikä siksi mielestäni täysin taivu tutkimuskäyttöön. Etuliitteellä on haluttu eksplikoida, että kyse ei ole kulttuuri- tai uskonto-peräisestä patriarkaalisesta moniavioisuudesta eikä kumppanin selän takana toimimisesta, vaan vastuullisesta, eettisestä ja suostumuksellisesta tavasta olla suhteessa tai seksuaalisesti tekemisissä usean ihmisen kanssa. Vaikka etuliite ”vastuullinen ja eettinen” kuvaa osuvasti monisuhteisuuden tarkoituseriä, ilmenee vastuutonta ja epäeettistä käytöstä kuitenkin valitettavasti kaikenlaisissa suhdetyypeissä. Yhtäältä se voi näyttäytyä ulospäin yksin CNM-suhteiden nostamisena jalustalle vastuullisena ja eettisenä, mikä ei välttämättä pura suhteiden

normatiivisuutta, vaan saattaa pikem-
minkin rakentaa vastakkainasettelua
monogamian ja monisuhteiden välille.

Joissain yhteyksissä (suomeksi esim.
Hämäläinen 2020, ks. myös Taormino
2008) ongelma on ratkaistu käyttämällä
määritelmää ”avoimet suhteet” katto-
käsitteenä kaikille suhteille, joissa on yh-
teisen sopimuksen mukaisesti enemmän
kuin kaksi osapuolta. Kyseisen termin
haaste CNM-termin vastineena on kui-
tenkin monitulkintaisuus. Tutkimuksis-
sa ja kansankielessä termillä ”avoin suh-
de” on ollut pitkään vakiintunut merki-
tys viitaten parisuhteeseen, joka on muil-
ta osin suljettu, mutta jossa voi sovitusti
harrastaa seksiä myös muiden kuin ensi-
sijaisen kumppanin kanssa. Kaikki mo-
nisuhteet eivät ole myöskään avoimia sii-
nä mielessä, että niissä oltaisiin valmiita
ja halukkaita muodostamaan uusia rak-
kaus- ja intiimisuhteita; esimerkiksi po-
lyamorinen, kolmen osapuolen muodos-
tama läheissuhde voi toteutua monilta
osin samalla tavalla kuin suljettu mono-
gaaminen suhde. Erona on, että siinä on
kahden sijaan kolme aikuista.

Kategorisointi ja pelkistäminen vallan välineinä

Terminologian sotkuisuuden lisäksi
haasteen muodostaa monisuhteiden
tiukka ja paikoin ulossulkeva kategori-

sointi polyamoriaan, avoimiin suhtei-
siin, swingaukseen – ja joskus ihmissuh-
deanarkiaan. Lähtökohtaisesti kategori-
sointi rajaa pois suhteet ja henkilöt, joi-
ta ei haluta määritellä tai joille ei ole ole-
massa vielä sanoja. Eri suhdemuotojen
määrittely tietyillä termeillä on joskus
myös toiseuttavaa: esimerkiksi polyamo-
rian määrittely suhteina, joissa ollaan ro-
manttisesti tekemisissä useiden osapuol-
ten kanssa, sulkee ulos aromanttiseksi
identifioituvat henkilöt (henkilöt, jotka
eivät koe romanttista vetovoimaa muita
kohtaan), mutta samaan aikaan ”emotio-
naalisesti tai rakkaudellisesti merkityk-
sellisiä suhteita” voi olla myös omien pe-
heenjäsenten ja ystävien kanssa.

Tutkijalle kategorisointi tuntuu aika
ajoin haastavalta myös suhteessa yhteis-
kunnalliseen keskusteluun, jossa vaikut-
taa olevan kasvava halu irtautua määri-
telmistä ja tiukoista kategorioista. Ra-
jan vetäminen eri suhdemuotojen välille
tuntuu usein keinotekoiselta, sillä tie-
dämme, että siinä missä seksuaalisuus on
plastista, dynaamista ja muuttuvaa, voi-
vat myös läheissuhteille annetut yksilöl-
liset merkitykset muuttua. Esimerkiksi
alkuun swingauksena alkanut harrastus
voi ajan saatossa muuttua avoimeksi suh-
teeksi ja siitä taas polyamoriaksi (Gum-
merus 2018). Tutkimuksen kannalta ka-
tegorisointi on kuitenkin jossain määrin
välttämätöntä, jotta tutkimusaiheen ra-

jaaminen ja tutkimuskysymysten esittä-
minen olisi mahdollista.

Kategorisoivan määrittelyn näkö-
kulmasta keskeisin haaste syntyy lopulta
kuitenkin siitä, että CNM saa kirjavia
merkityksiä ihmisten kokemusmaail-
moissa. Sekä suomalaisessa (Gumme-
rus 2018) että kansainvälisessä (Klesse
2014) tutkimuksessa on havaittu, että
kyse voi olla identiteetistä, harrastuk-
sesta, elämäntavasta tai jopa aktivismita.
Näkyvimmäksi nousee monisuhteiden
kahtiajako jonain, mitä ihminen on
sekä jonain, mitä ihminen tekee. Toisin
sanoen yksilö voi kokea monisuhteisuu-
den keskeisenä ja merkityksellisenä osa-
na omaa minuuttaan, seksuaalisen suun-
tautumisen kaltaisena identiteettinä, jo-
ta ei ole voinut valita tai jota ei voi tietoi-
sesti muuttaa. Samaa aikaan useat mo-
nisuhteisesti toimivat voivat omata hy-
vinkin vahvan monogaamisen ajatus-
maailman ja ajatella, että syy venyttää
monogamian rajoja on parisuhteen kes-
kinäisen vetovoiman vahvistamisessa
(vrt. McDonald 2010). Tällöin kysy-
mykseen ”oletko monisuhteinen?” saa-
tetaan vastata kieltävästi, vaikka toimin-
ta suhteessa vastaakin monisuhteisuu-
den määritelmää.

Monisuhteiden tutkimuskentän
hahmottamisessa on välillä tarpeellista
palata perusasioihin: mikä polyamoriaa,
avoimia suhteita, swingausta ja suhde-

anarkismia yhdistää? Yksinkertaisimmillaan se, että niissä ei olla romanttisesti tai seksuaalisesti eksklusiivisia. Kansainvälisissä tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että eri suhdemuotojen välillä voi olla ristiriitoja. Esimerkiksi polyamoriaa merkityksellistään joskus neegaation kautta suhteessa swingaukseen toteamalla, että polyamoriassa ei ole kyse vain seksistä muiden kanssa, vaan syvästä rakkaudesta ja sitoutumisesta (Kean 2018; Ritchie 2010). Tällaisten narratiivien rakentamat hierarkiat ylläpitävät normatiivista ideologiaa siitä, että rakkaus on mittari suhteen hyväksyttävyydelle. Tällöin myös monisuhdemallien välille voi syntyä jännitteitä, joissa rakkauskurssi saatetaan esittää ylempiarvoisena seksuaalista nautintoa korostaviin suhdejärjestelyihin (Gumerus 2018).

Niin ikään aihetta käsittelevillä keskustelupalstoilla kysymykset esimerkiksi suhteiden osapuolten välisestä hierarkisuudesta ovat herättäneet pohdintaa siitä, mitä ”vastuullisuus ja eettisyys” monisuhteisissa todellisuudessa tarkoittaa. Huomaankin usein pohtivani, missä yhteyksissä ja kuinka mielekästä on niputtaa erilaisia suhdemuotoja yhden saateenvarjomääritelmän alaisuuteen, kun näkemykset suhteiden hierarkisuudesta sekä seksin ja rakkauden merkityksestä ovat vähintäänkin kirjavat.

Omat valintani terminologian käytössä

Erilaiset käsitteet mahdollistavat puhumisen tietystä ilmiöstä tai viiteryhmästä, mutta ne eivät pysty tavoittamaan kaikkia niitä yksilöllisiä tapoja, joilla ihmiset rakentavat identiteettejään tai solmivat suhteita toinen toisiinsa (Berry & Barker 2014). Tutkijana joutuukin usein tasapainottelemaan pelkistämisen ja tutkitavan joukon kokemusmaailman tunnistamisen välillä. Aihepiiristä kirjoittaessa ja puhuessa joutuu rajaamaan ja tekemään valintoja: kuinka olla sensitiivisen aiheen äärellä tarpeeksi inklusiivinen ja tutkittavan ryhmän itsemääritteilyoikeutta kunnioittava? Kuinka valjastaa sanat työkaluiksi, joiden avulla tutkittavasta ilmiöstä voidaan rakentaa uutta ymmärrystä ja siten uutta tietoa levitettäväksi yhteiskunnallisiin toimintoihin?

Terminologiaa koskevat valinnat ovat vallankäyttöä, ja ne eivät aina resonoi koko tutkittavan joukon arkikokemusten kanssa. On hyväksyttävä, että kaikkien kokemusta ei ole mahdollista validoida tutkimuksella eikä kaikkien ääntä saada kuuluviin. Omien valintojen jatkuva reflektointi ja niiden perusteleva toimivat perustana omalle tutkimustoiminnalleni. Lähtökohtana on puhua tutkittavasta ilmiöstä tutkitta-

vien ehdoilla ja kunnioittaa niitä merkityksiä, joita he tuottavat. Joskus on kuitenkin tarpeen tasapainotella aktiivisesti kentältä kumpuavien ja tutkimukseen soveltuvien termien välillä.

Pyrin kiinnittymään kansainväliseen CNM-tutkimuskenttään ja peilamaan määrittelyjä aikaisemman tutkimuksen pohjalta, kuitenkin muokaten niitä sitä mukaan, kun suomalainen tutkimustieto aiheesta kasvaa. Tutkimuksessani noudatan CNM-suhteiden kategorisointia polyamoriaan, avoimiin suhteisiin, swingaukseen ja ihmissuhdeanarkiaan – kuitenkin tiedostaen ja tehden näkyväksi, että käytännön elämässä monisuhteet voivat toteutua hyvinkin moninaisilla tavoilla, ja että näillä erilaisilla tavoilla toteuttaa rakkaus- ja intiimisuhteita on erilaisia lainalaisuuksia ja keskinäisiä jännitteitä, vaikkakin niitä yhdistää irtautuminen monogamiasta.

Viitatessani kaikkiin monisuhteisiin yleisesti olen todennut tehokkaimmaksi määrittellä ne läheissuhteiksi, joissa ollaan avoimia useille samaan aikaan toteutuville rakkaus- ja seksikumppanuuksille tai -teoille. Kirjoittaessani monisuhteisista osana sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen kenttää olen kokenut mielekkäänä puhua sukupuolen, seksuaalisuuden ja suhdemuotojen moninaisuudesta. Myös tilannekohtaiset ja strategiset valinnat, kuten sanan ”suhde-

vähemmistö” harkittu käyttö, voi joskus auttaa rakkaus- ja intiimisuhteisiin liittyvien valta-asetelmien näkyväksi tekemisessä, vaikka kaikki monisuhdemuodot eivät suinkaan asetu vähemmistömääritelmän alaisuuteen.

CNM-suhteissa tuotetaan uusia merkityksiä rakkaudelle ja intiimiydelle, ja tämä tulee näkyväksi terminologian ja määrittelyn kautta. Aikaisemmin mainitsin muutamia sanoja, kuten myötäilo ja metamuru, jotka on luotu polyamorisisa yhteisöissä tukemaan kommunikaatiota omista kokemuksista ja suhdetoimintajärjestelyistä. Rakenteisiin kohdistuvan kritiikin osalta on luotu myös termi mononormatiivisuus (*mononormativity*); ks. Pieper & Bauer 2005, viit. Barker & Langdridge 2010b) eksplikoimaan ideologiaa, jonka mukaan monogamia nähdään usein ainoana moraalisesti oikeana elämäntapana. Yhteiskunta- ja kulttuurikritiikin näkökulmasta uuden terminologian avulla voidaan siis myös tehdä näkyväksi ulossulkevia rakenteita ja pyrkiä muuttamaan niitä, ja siten luoda mahdollisuuksia eettisesti kestävämmille toimintatavoille.

LÄHTEET

Barker, Meg & Langdridge, Darren (2010a) *Understanding Non-Monogamies*. New York: Routledge.

Barker, Meg & Langdridge, Darren (2010b) *Whatever happened to non-monogamies? Critical reflections on recent research and*

theory. Sexualities 13(6), 748–772. DOI: 10.1177/1363460710384645.

Berry, Michael D. & Barker, Meg (2014) Extraordinary interventions for extraordinary clients: existential sex therapy and open non-monogamy. *Sexual and Relationship Therapy* 29(1), 21–30. DOI: 10.1080/14681994.2013.866642.

Gummerus, Iina (2018) *Rakkautta ilman rajoja? Polyamoria diskursiivisen tutkimuksen kohteena*. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Hämäläinen, Mirja (2020) *Avoimet suhteet*. Helsinki: Kosmos.

Kean, Jessica Joan (2018) Sex/love skirmishes: “Swinging,” “polyamory,” and the politics of naming. *Feminist Media Studies* 18(3), 458–474. DOI: 10.1080/14680777.2017.1393760

Klesse, Christian (2014) Polyamory: Intimate practice, identity or sexual orientation? *Sexualities* 17(1–2), 81–99. DOI: 10.1177/1363460713511096

McDonald, Dee (2010) Swinging. Pushing the boundaries of monogamy. Teoksessa Meg Barker & Darren Langdridge (toim.) *Understanding Non-Monogamies*. New York: Routledge, 70–81.

Nordgren, Andie (2012) The short instructional manifesto for relationship anarchy. *The Anarchist Library* 14.7.2012. <http://theanarchistlibrary.org/library/andie-nordgren-the-short-instructional-manifesto-for-relationship-anarchy> (Tarkistettu kesäkuussa 2023)

Pieper, Marianne & Bauer, Robin (2005) *Call For Papers: International Conference on Polyamory and Mono-normativity*. Research Centre for Feminist, Gender & Queer Studies, University of Hamburg, November 5th – 6th, 2005. Viitattu: Barker, Meg & Langdridge, Darren (2010b).

Polyamoria ja monisuhteisuus ry (2023) <http://polyamoria.fi/> (Tarkistettu kesäkuussa 2023)

Ritchie, Ani (2010) Discursive constructions of polyamory in mono-normative media culture. Teoksessa Meg Barker & Darren Langdridge (toim.) *Understanding Non-Monogamies*. New York: Routledge, 46–51.

Ritchie, Ani & Barker, Meg (2006) “There aren’t words for what we do or how we feel so we have to make them up”: Constructing polyamorous languages in a culture of compulsory monogamy. *Sexualities* 9(5), 584–601. DOI: 10.1177/1363460706069987

Sheff, Elisabeth & Tesene Megan M. (2015) Consensual non-monogamies in industrialized nations. Teoksessa John DeLamater & Rebecca

F. Plante (toim.) *Handbook of the Sociology of Sexualities*. New York: Springer, 223–242.

Taivaloja, Nita (2022) Normatiiviset käsitykset läheissuhteista väistyvät moninaisuuden tieltä: Mitä oikeastaan tiedämme monisuhteisyydestä Suomessa? *Vaikutuksessa* 7.2.2022. <https://www.sosiaalipsykologit.fi/normatiiviset-kasitykset-laheissuhteista-vaistyvat-moninaisuuden-tielta-mita-oikeastaan-tiedamme-monisuhteisyydesta-suomessa> (Tarkistettu kesäkuussa 2023)

Taormino, Tristan (2008) *Opening Up. A Guide to Creating and Sustaining Open Relationships*. San Francisco, CA: Cleis Press.

Tiessalo, Paula & Karhumäki, Aune (2020) *Parisuuhdepäivitys: uudet säännöt rakkaudelle*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Veaux, Franklin & Rickert, Eve (2014) *More Than Two: A Practical Guide to Ethical Polyamory*. Portland: Thorntree Press.

VTM, seksuaaliterapeutti **Nita Taivaloja** on sosiaalipsykologian väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston Sukupuolen, kulttuurin ja yhteiskunnan tohtoriohjelmassa. Väitöskirjassaan hän tutkii parisuudenormatiivisuuden kulttuurista ja institutionaalista rakentumista Suomessa ja sen vaikutteita polyamorisisa, avoimissa ja muissa monisuhteisissä olevien yhteiskuntaosallisuuden kokemukseen ja hyvinvointiin. Väitöstutkimuksen ohella Taivaloja pitää seksuaaliterapiavastaanottoa Väestöliitossa ja kouluttaa monisuhteisyyden ammatillisesta kohtaamisesta.